

Poliitilised orkaanid

Ain Kallis, ilmainimene, 23. oktoober 2004

Lugejad on küsinud: miks meil ei ristita orkaane nimedega nagu Ameerikas? Möödunud kuul sai peaaegu iga jumala päev kuulda-lugeda Francese, Ivani või Jeanne'i seiklustest Atlandi ookeani meredel. Miks neid üldse sääraselt kutsutakse? Mõtles, kui tore oleks järgmine ristjatsite süsteem Eesti ilmaelus: kui tuleb torm idast, on ta Vasja või Marusja, põhjast ründaks näiteks Pekka, lõunast Janis, läänest kas või Sven?

Meie laiustele satub õnneks õige harva taolisi suurtorme, kus tuul puhub pidevalt üle 33 meetri sekundis – seda peetakse orkaani kriteeriumiks. Puhanguti on saartel küll hullematki tuult tunda saadud – näiteks 2. novembril 1969. a. ulatusid Ruhnul iilid 48 m/s –, see on ikkagi ainult teise kategooria orkaani vääriline näitaja.

Nimi pannakse tavaliselt troopikatormidele või ka siis, kui mõni sealt eksib nii kaugele põhja, nagu Lothar, mis 1999. aasta jõulude ajal tõi sadadesse Saksamaa peredesse leina.

Eestisse taifuune ei tule!

Võime rahulikud olla: taifuune ei tule iialgi, sest taoliselt kutsutakse Vaikse ookeani lääneosa tugevaid torme. Tolle ookeani idaosas ning Atlandil kutsutakse neid orkaanideks, India ookeanil ja Austraalia ümber aga lihtsalt troopilisteks tsükloniteks. Vahel juhtub kentsakaid asju: taifuunid muutuvad orkaanideks (või vastupidi): siis kui nad Vaiksel ookeanil ületavad nn. kuupäevaraja, mis on nende piiriks seatud.

Orkaanide ristiisa on täpselt teada. 19. sajandi lõpul hakkas Austraalia meteoroloog Clemens Wragge panema tugevaile troopilistele tsüklonitele nimesid, et neist oleks kergem ilmteadetes juttu teha. Enne teda valitses sel alal täielik segadus: tavaliselt kutsuti torme nende esinemisele sattunud pühaku nimepäeva järgi (näiteks San Mateo torm 21. septembril 1575).

Algul pani Wragge nimesid väepealikute järgi (Xerxes, Hannibal), kui aga sajandivahetusel tekkis valitsusel raskusi ilmteenistuse rahastamisel, hakkasid Austraaliat ründama sellised tsüklonid, nagu Conroy, Jenkins, James jt. (viimane ristiti peaministri eesnime järgi).

Ilmaprognoosid kõlasid taoliselt:...jubeda Jenkinsi idaserval valitseb vastik ilm, mida elanikud saavad veel kaua mäletama!

See oli liig mis liig – 1902. aastal lasti Wragge föderaalteenistusest lahti. Tollased poliitikud polnud ilmselt kuigi paksu nahaga. Werriwa piirkonda esindaval parlamendiliikmel A. H. Conroyl läks samuti halvasti, sest rahvale jäi hästi meelde «neetud torm Conroy»! Sünoptik oli kui rahvalaulik – vihatud tegelinskid «pandi laulu sisse».

Nimeraamatu järgi

Tormide ristimise tava sai uue hoo alles pool sajandit hiljem, Teise maailmasõja ajal, kui USA armee sünoptikud panid orkaanidele nimesid oma naiste, girlfriend`ide või ämmade järgi. Oli ka erandeid – näiteks president Trumani Florida visiidi ajal ründas osariiki orkaan Harry (sellele järgnes kiiresti ka torm nimega Bess – see oli esimese leedi nimi).

Pärast sõda pandi orkaanid Atlandil tähestikuliselt ritta, kõigil endiselt naisenimi. Tava muutus alles 1978. aastal, kui, arvestades feministide protestidega, tehti uued nimekirjad, kus suurtormid olid juba vaheldumisi erisoolised.

USA ranniku lähedastel aladel korduvad taolised nimestikud iga kuue aasta tagant. Võin ennustada, et järgmise aasta esimesed orkaanid Atlandil on Arlene ja Bret, Vaiksel ookeanil Adrian ning Beatriz, 2009. aastal algab aga hooaeg Andresega.

Mujal on kasutusel omad, rahvuslikud nimekirjad. Indoneesia ja Paapua Uus-Guinea kandis möllavad kunagi tulevikus õige eestipäraste nimedega tormid, nagu Kama, Ila, Ema, Isa, Peni, Malakas.

Areenile ilmuvad ka Bill, Hillary, Monica, George, Kerry, kuigi eri ookeanidel ja eri aegadel. Kui nad aga rahvale palju kahju toovad, siis kustutatakse nad nimestikest. Erru ehk ajaloo prügikasti saadetakse tänavustest pahategijaist Atlandil Charley, Frances, Ivan (Julm) ja Jeanne.

Mitchi asemel, mis tõi 1998. aastal hukatust 11 000 inimesele Kesk-Ameerikas, oli tänavu Kariibi merel tegutsemas Matthew. Kaugelt korralikum, mõtlen, vaguram keeristorm.

Üks asi veel: tormide nimed peavad olema lühikesed, et nad jääksid meelde ja et neid saaks ka ühe hingetõmbega välja hüüda. Kujutage vaid ette hoiatust: Tähelepanu! Läheneb orkaan Pipilota Viktuaalia Rullkardiina Piparmünta! Selle asemel, et hüüda: SOS! – Pipi tuleb!

Tornaadodele ei panda aga nimesid juba seetõttu, et nad ilmuvad ning kaovad nii kähku, et ei jõua õieti ristima hakatagi.